

20min konferenční prezentace

Duševní zdraví seniorů v kontextu závislosti na péči

Role **sociální práce** v podpoře důstojnosti

doc. PhDr. Pavel Navrátil, Ph.D.
Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

Hlavní teze

Kde se setkává duševní zdraví, etika a každodenní péče

Závislost na péči sama o sobě není nedůstojná. Nedůstojným se může stát způsob, jakým péči organizujeme.

**Důstojnost péče není „téma navíc“.
Je to ochranný a základní faktor **duševní pohody**.**

Tři nekomfortní teze

Trochu provokace pro praxi i systém

1

Největší ztráta nemusí být tělesná

Bolí hlavně ztráta hlasu, role a smyslu.

2

Kvalitu péče neměří jen úkony

**Dobry plán péče se ptá:
zůstává člověk sám sebou?**

3

Sociální práce není jen o dávkách

Drží pohromadě člověka, rodinu, službu a systém.

Proč je to naléhavé právě teď

Nejde o okrajovou skupinu. Jde o budoucí podobu péče v celé společnosti.

14 %

lidí ve věku 70+ žije s duševní poruchou

1 z 6

starších lidí zažívá nějakou formu špatného zacházení

~25 %

starších lidí se potýká s osamělostí nebo sociální izolací

2 ze 3

lidí ve vyšším věku budou pravděpodobně potřebovat delší podporu druhých

---

Silná interpretace:

Krise duševního zdraví seniorů v péči nebude jen psychiatrická. Bude organizační, vztahová a hodnotová.

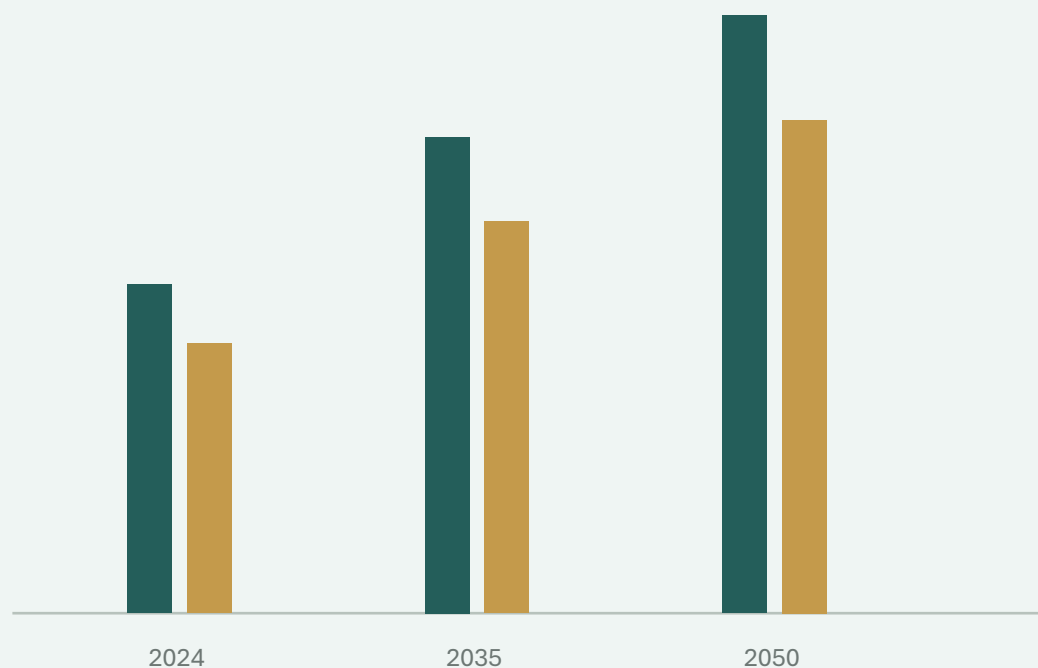
WHO, Mental health of older adults, 2025; WHO, transformation of care and support systems, 2024.

Český tlak na dlouhodobou péči

Kapacity porostou - ale lůžka sama nevytvoří důstojnou péči.

Predikce potřeb dlouhodobé péče v ČR

klienti   lůžka

+82 %

odhad růstu počtu klientů
mezi 2024 a 2050

+34 700

nových pobytových lůžek do roku 2035 při
zachování dnešní struktury péče

Pro sociální práci z toho plyne otázka: kdo bude v systému garantovat hlas člověka, rodiny a smysluplný život?

MPSV/ÚZIS: Predikce potřeb dlouhodobé péče, 2025.

Když člověk začne být odkázán na druhé

Psychická zranitelnost často vzniká v mikro-ztrátách každodennosti.

Rizika pro člověka

*„ztráta kontroly nad časem a prostorem“
„pocit, že jsem přítěží“
„osamělost i mezi lidmi“
„úzkost z přesunu, změny a nejistoty“
ztráta role: „kdo jsem, když už na nic nemám
vliv?“*

Rizika v systému

*překlad osoby do jazyka rizik a úkonů
provozní rutina místo vztahu
infantilizující komunikace
rozhodování bez klienta
neviditelná zátěž rodiny*

Co důstojnost ohrožuje v praxi

Většinou ne v jedné dramatické scéně, ale v opakované každodennosti.

- 1 Režim místo vztahu** „Teď se vstává, jí, myje, spí.“
- 2 Bezpečnost nad autonomií** Omezení je jednodušší než doprovázení rizika.
- 3 Rozhodování bez člověka** Rodina a služba mluví za klienta.
- 4 Intimita mimo agendu** Tělo se ošetřuje, stud se „nevidí“.
- 5 Závislost se prohlubuje** Pomoc nahrazuje schopnost místo její podpory.

Důstojnost je často otázkou rytmu, slovníku, pohledu a možnosti volby.

Dilema bezpečí: dobrý sluha, špatný pán

Bezpečí bez důstojnosti může být psychickým násilím v bílých rukavicích.

autonomie

bezpečí

Sociální práce nehledá nulové riziko. Hledá přiměřené riziko, které neničí osobu.

Co duševní zdraví naopak chrání

Nejdříve člověk. Teprve potom úkon, služba a diagnóza.

Smysl

činnost, která má osobní hodnotu

Identita

životní příběh, zvyky, víra, vztahy

Volba

malé každodenní rozhodování

Vztahy

rodina, komunita, přátelé, personál

Včasnost

deprese, úzkost, delirium, demence

Dostupnost

zdravotní a sociální podpora bez bloudění systémem

NICE QS50: meaningful activity, personal identity, recognition of mental health conditions, access to healthcare.

Šest rolí sociální práce

Sociální práce drží člověka, rodinu a systém v jednom obraze.

VIDĚT

psychosociální zranitelnost

SLYŠET

hlas člověka i v křehkosti

PROPOJOVAT

zdravotní, sociální a komunitní podporu

CHRÁNIT

práva, soukromí a bezpečí bez ponížení

ODLEHČOVAT

rodině a neformálním pečujícím

DŮRAZ NA SMYSL

v přechodech, ztrátách a rozhodování

Sociální pracovník není jen administrátor dávky nebo správce pořadníku. Je advokát celku lidského života.

Trendy, které dávají smysl

Ne módní hesla, ale jako odpověď na systémovou křehkost.

Person-centred care

péče podle osoby, ne podle provozu

Integrovaná péče

zdravotní + sociální + komunitní síť

Reablement

podpora schopností, ne produkce závislosti

Ageing in place

co nejdéle ve známém prostředí

Dementia-friendly prostředí

orientace, klid, vztah, rytmus

Podpora pečujících

rodina jako partner, ne náhrada systému péče

Prakticky: NEJEN „kam klienta umístíme?“ a více „jak udržíme jeho svět pohromadě?“

Bez pečujících to systém neustojí

Ale rodina nemůže být neviditelná náhrada státu.

každý pátý

plnoletý člověk v ČR měl v posledních 5 letech zkušenost s péčí alespoň 20 hodin týdně

60 %

starších lidí v analyzovaných zemích OECD dostávalo doma pouze neformální péči

Sociální práce: mapovat zátěž, vyjednat sdílenou péči, zabránit vyhoření, chránit vztah.

Čtyři praktické kroky pro služby a obce

Co lze začít dělat bez velkých koncepcí a dlouhého čekání.

1. Audit důstojnosti

Kde se rozhoduje o člověku v péči bez člověka? Kde rutina přebíjí identitu?

2. Krátký psychosociální screening

Osamělost, smutek, úzkost, ztrátu orientace, riziko špatného zacházení.

3. Rodinná a síťová konference

Neformální pečující nejsou doplněk/náhradou systému, ale součást péče.

4. Plán péče se smyslem

Vedle úkonů musí být v plánu i role, vztahy, rituály a zdroje člověka.

**Měřítko dobré praxe: nejen „bylo postaráno“, ale
„NEZTRATIT ČLOVĚKA“ „ZAJISTIT DŮSTOJNOST“ „PODPOŘIT SMYSL“**

Otázky, které bychom si měli odnést

Pro konferenční diskusi, supervizi i vedení služby.

- ? Chrání naše pravidla člověka, nebo hlavně provoz?**
- ? Má senior v závislosti na péči ještě právo „být“ SÁM SEBOU?**
- ? Co by se změnilo, kdybychom kvalitu péče měřili i pocitem důstojnosti?**

Závěr

Otázka tedy nezní jen, kolik péče senior dostane.

Otázka zní, zda při ní neztratí sebe (svoji důstojnost).

A právě zde má sociální práce nezastupitelnou roli.

Vybrané zdroje

Opora pro data a doporučení uvedená v prezentaci

WHO (2025). Mental health of older adults. Fact sheet.

WHO (2024). WHO calls for urgent transformation of care and support systems for older people.

MPSV / ÚZIS (2025). Predikce potřeb dlouhodobé péče: Česko čeká jeden z největších úkolů příštích desetiletí.

MPSV (2026). Pečuji o osobu blízkou - neformální pečující.

NICE (2013). Mental wellbeing of older people in care homes. Quality standard QS50.

SCIE. Dignity in care. Guidance for care providers, managers and staff.

OECD (2025). Health at a Glance 2025 - Informal carers.

Veřejný ochránce práv. Zprávy z návštěv zařízení sociálních služeb / domovů pro seniory a DZR.

Pozn.: prezentace je koncipována jako konferenční výklad pro praxi, studenty a veřejnost; zdroje jsou vybrány jako opěrné, nikoli vyčerpávající rešerše.